

BARBARA KUTKOWSKA¹

RECENZJA KSIĄŻKI *AGROBIZNES I BIOBIZNES. TEORIA I PRAKTYKA*²

W roku 2014 nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu ukazała się książka pt. *Agrobiznes i biobiznes. Teoria i praktyka*. Ma ona przede wszystkim charakter podręcznika, obejmuje całość problematyki sektora gospodarki żywnościowej funkcjonującego w warunkach integracji ze strukturami Unii Europejskiej. Nowością, w porównaniu do wcześniejszych opracowań definiujących sektor agrobiznesu, jest rozszerzenie problematyki agrobiznesu o pojęcie biobiznesu. Książka ta, przede wszystkim ze względu na bogate źródła literatury przedmiotu, jest przydatna pracownikom naukowym zajmującym się w swojej pracy badawczej szeroko pojętą ekonomiką rolnictwa, ale jest także cennym źródłem wiedzy dla studentów studiów rolniczych, ekonomicznych, technologii żywności oraz dla osób działających w praktyce gospodarczej agrobiznesu. Szeroko omawiana problematyka dotycząca tego ważnego sektora gospodarki narodowej została uporządkowana i podzielona na 19 rozdziałów.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Podstawy teoretyczne agrobiznesu* zdefiniowano pojęcie agrobiznesu, odwołując się do teorii agrobiznesu zainicjonowanej przez profesorów Johna Herberta Davisa i Raya Allana Goldberga. Autorzy książki prezentują także definicje agrobiznesu zaproponowane przez polskich badaczy, takich jak: Franciszek Kapusta, Boghan Wawrzyniak, Janusz Żmija, Augustyn Woś, Sylwester Makarski, Franciszek Tomczak.

W rozdziale drugim pt. *Pierwszy agregat agrobiznesu – zaopatrzenie* przedstawiono charakterystykę wybranych środków produkcji i usług dla rolnictwa oraz przemysłu przetwórczego surowców rolnych. Wzrost poznawczy tego rozdziału polega

¹ Autorka jest pracownikiem naukowym w Instytucie Nauk Ekonomicznych i Społecznych Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu (e-mail: barbara.kutkowska@up.wroc.pl).

² Praca zbiorowa pod redakcją S. Urbana, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

również na historycznym ujęciu przemysłowego wytwarzania najważniejszych środków do produkcji rolnej oraz na podkreśleniu złożoności problematyki ich stosowania. Dotyczy to przede wszystkim nawozów mineralnych, środków ochrony roślin oraz pasz, zaopatrzenia w ciągniki, maszyny i inny sprzęt rolniczy. Do fazy zaopatrzenia przypisano także usługi doradcze i szkolenia, których znaczenie rośnie w obliczu wdrażania innowacyjnych technik i technologii produkcji w rolnictwie oraz nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Narastanie konkurencyjności w sektorze rolnym oraz konieczność funkcjonowania podmiotów gospodarczych w warunkach wspólnej polityki rolnej (WPR) zwiększa rolę usług doradczych.

W rozdziale drugim omówiono także sferę zaopatrzenia przemysłu spożywczego w środki produkcji i usługi, takie jak surowce podstawowe i pomocnicze, maszyny i urządzenia, technologie informatyczne oraz opakowania i dodatki do żywności.

Rozdział trzeci zatytułowany został *Drugi agregat agrobiznesu – rolnictwo*. Przedstawiono w nim krótki rys historyczny rozwoju rolnictwa, przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne uwarunkowania gospodarki rolnej, systemy rolnicze i ich wpływ na funkcjonowanie agrobiznesu, a także wskazano produkcyjne i pozaprodukcyjne funkcje rolnictwa.

Rozdział czwarty *Trzeci agregat agrobiznesu – przetwórstwo surowców rolniczych żywnościowych i nieżywnościowych* charakteryzuje sektor przetwórczy. Zaprezentowano w nim stan przemysłu rolno-spożywczego w Polsce i jego przemiany po roku 1989, a zwłaszcza po integracji Polski z Unią Europejską. Jak oceniają autorzy, w rezultacie zmian polski przemysł spożywczy jest obecnie jednym z najbardziej nowoczesnych i konkurencyjnych działów polskiej gospodarki narodowej w skali europejskiej i światowej.

W rozdziale piątym pt. *Ziemia w agrobiznesie jako podstawowy zasób i środek produkcji reprezentujący warunki przyrodnicze* dokonano ekonomicznej charakterystyki ziemi, jako ważnego czynnika produkcji rolnej. W charakterystyce tej uwzględniono rolnicze wykorzystanie użytków rolnych w Polsce oraz zmiany, jakie zaszły w tym zakresie w latach 1970–2012.

Rozdział szósty odnosi się do roli czynnika ludzkiego w agrobiznesie. Przedstawiono w nim zmiany, jakie zaszły w zasobach ludzkich na wsi ogółem oraz pod względem liczby pracujących w rolnictwie w latach 1950–2012. Szczególną uwagę zwrócono na dynamiczną poprawę jakości potencjału ludzkiego na wsi odnośnie do poziomu wykształcenia – ważnego miernika jakości czynnika ludzkiego w procesach gospodarczych. Potencjalne zasoby pracy dla firm agrobiznesu to ludzie w wieku produkcyjnym, mieszkający przede wszystkim na obszarach wiejskich. Aktywność ekonomiczna ludności wiejskiej oceniona została w ujęciu historycznym, w latach 1950–2012, oraz w porównaniu do aktywności ekonomicznej ludności miejskiej w Polsce. Pomiar zasobów pracy w rolnictwie ze względu na jego specyfikę, jest trudny. Po wejściu Polski do Unii Europejskiej statystyka powszechna przyjęła unijną metodykę obliczania nakładów pracy w rolnictwie, opartej na nowej jednostce AWU (*Annual Work Unit*). Umożliwia to porównanie zatrudnienia w rolnictwie w poszczególnych państwach członkowskich Unii Europejskiej. W rozdziale szóstym dokonano analizy porównawczej pracujących w rolnictwie oraz udziału rolnictwa z w zatrudnieniu w poszczególnych krajach w latach 2000–2012.

Z czynnikiem ludzkim zaangażowanym w procesie produkcyjnym związane jest pojęcie wydajności pracy. Mierniki wydajności i produktywności pracy na bazie aktualnej literatury podzielono na bezpośrednie i pośrednie, uwzględniając techniczną, ekonomiczną i społeczną wydajność pracy. Rozdział poświęcony czynnikowi ludzkiemu w agrobiznesie kończy problematyka dochodów w rolnictwie.

Rozdział siódmy zatytułowany jest *Kapitał w rolnictwie*. Omówiono w nim znaczenie kapitału finansowego i rzeczowego w funkcjonowaniu przedsiębiorstw agrobiznesu.

W rozdziale ósmym dokonano charakterystyki produkcji roślinnej, jako podstawowego kierunku produkcji w agrobiznesie. Przedstawiono w nim poszczególne grupy użytkowe roślin w polowej produkcji roślinnej, wybrane zagadnienia dotyczące upraw roli i roślin oraz organizacyjne aspekty prowadzenia produkcji polowej w gospodarstwach.

Produkcja roślinna jest podstawą utrzymywania zwierząt gospodarskich, gdyż znaczna część zbiorów przeznaczona jest na pasze. W rozdziale dziewiątym pt. *Produkcja zwierzęca w agrobiznesie* omówiono główne kierunki tej produkcji mające znaczenie w produkcji żywności, czyli produkcję żywca wieprzowego, wołowego, drobiowego oraz mleka i jaj.

Rozwój historyczny rolnictwa ukształtował różne jego formy. W rozdziale dziesiątym zatytułowanym *Rolnictwo wielostronne i specjalistyczne* przedstawiono tendencje w zachodzących zmianach w rolnictwie, takich jak: koncentracja, specjalizacja oraz uproszczenia. Autorzy zwracają uwagę na zalety wielostronności produkcji w działalności rolniczej, zwłaszcza w kontekście rozwoju zrównoważonego i, jak podkreślają, wybór między modelami rolnictwa specjalistycznego i wielostronnego jest trudny – uwarunkowany przede wszystkim celami gospodarowania.

Jedną z form rolnictwa jest rolnictwo ekologiczne. Poświęcony mu został rozdział jedenasty. Autorzy przedstawili historię powstania rolnictwa ekologicznego oraz cele i zasady jego działania. Wskazano również na organizacyjno-prawne i ekonomiczno-finansowe aspekty tej formy działalności rolniczej.

Z rolnictwem współpracuje przemysł spożywczy, dla którego działalność rolnicza jest bazą surowcową. Temu zagadnieniu poświęcony został rozdział dwunasty. Zdefiniowano w nim pojęcia i zadania bazy surowcowej, z uwzględnieniem bazy surowcowej produktów roślinnych i zwierzęcych. Omówiono czynniki wpływające na jej rozwój, wskazując dużą rolę, jaką odgrywa w agrobiznesie, będąc łącznikiem pomiędzy rolnictwem a przetwórstwem rolno-spożywczym.

Rozdział trzynasty poświęcony został postępowi rolniczemu, jako ważnemu czynnikowi rozwoju agrobiznesu. Autorzy przytaczają definicje postępu rolniczego z wyszczególnieniem postępu: biologicznego, technicznego i organizacyjnego, wskazując na ważny proces wdrażania tego postępu w praktyce gospodarczej.

W rozdziale czternastym pt. *Gospodarstwo rolne jako organizacja gospodarcza i społeczna* dokonano przeglądu definicji gospodarstwa rolnego i przedsiębiorstwa, począwszy od definicji Stanisława Moszczeńskiego, Ryszarda Mantteuffla, Franciszka Tomczaka, Jana Fereńca, Tadeusza Rychlicha i Michała Kosieradzkiego, a kończąc na sformułowaniu zawartym w ustawie z 11 kwietnia 2003 roku o kształtowaniu ustroju rolnego oraz na definicji przyjętej przez GUS. Autorzy szeroko omawiają to

zagadnienie, wyodrębniając rodzaje gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych, analizując składniki gospodarstwa rolnego oraz traktując je jako organizację społeczną.

Kontynuacją treści już omówionych jest rozdział piętnasty pt. *Wiejskie gospodarstwo domowe w agrobiznesie*. Wskazano w nim funkcje gospodarstw domowych, szerzej omawiając turystykę wiejską jako przykład łączenia funkcji gospodarczych i społecznych na terenach wiejskich.

Rozdział szesnasty pt. *Otoczenie agrobiznesu i jego znaczenie* precyzuje istotę tego otoczenia, wskazując na rynkowe, instytucjonalne oraz środowiskowe otoczenie agrobiznesu.

Istotnym uwarunkowaniem rozwoju agrobiznesu jest tworzenie i utrwalenie więzi z innymi podmiotami. W rozdziale siedemnastym zatytułowanym *Procesy integracji w agrobiznesie* omówiono podstawowe formy integracji w skali mikro- i makroekonomicznej. Wskazano w nim na korzyści i problemy związane z integracją w sektorze gospodarki żywnościowej oraz stopień zaawansowania tych procesów w warunkach polskich. Autorzy oceniają, że więzi integracyjne w polskim agrobiznesie rozwijają się, lecz poziom ich jest nadal niski, pomimo wspierania różnych form integracji z programów unijnych.

Rozdział osiemnasty został poświęcony tendencjom zmian w agrobiznesie i czynnikom je warunkującym. Autorzy wskazali na procesy globalizacji, a także na serwicyzację, czyli wzrost udziału usług w agrobiznesie – są to ważne czynniki o charakterze egzogenicznym przemian tego sektora. Istotną rolę w tych przemianach odgrywa również realizacja koncepcji rozwoju zrównoważonego w sektorze rolnym. Do endogenicznych czynników zmian w agrobiznesie autorzy zaliczyli: postęp naukowo-techniczny, nowoczesne procesy i systemy integracyjne, a także zmiany instytucjonalne i organizacyjne.

Nowością w porównaniu z innymi podręcznikami opisującymi zagadnienia agrobiznesu jest treść rozdziału dziewiętnastego poświęconego tematyce biobiznesu, czyli aktywność podmiotów gospodarczych działających w biogospodarce. Autorzy wskazują na zakres pojęciowy biobiznesu jako działalności związanej z wytwarzaniem i handlowaniem bioproduktami, takimi jak kosmetyki i leki. W skład biobiznesu wchodzi wszystkie agregaty agrobiznesu, wytwarzają biomateriały, bioenergie, biopaliwa i biofarmaceutyki oraz dokonują detalicznej i hurtowej ich sprzedaży oraz zaopatrzenia. Biobiznes obejmuje także sferę usług. Poprzez szkolenia, konferencje, badanie rynku i wypracowanie nowych metod badawczych w obszarze biogospodarki dokonuje się postęp naukowy i techniczno-ekonomiczny. Autorzy podają przykłady produktów biotechnologicznych wytwarzanych w rolnictwie, medycynie i kosmetologii. Oceniają także stan obecny i perspektywy rozwoju biobiznesu w Polsce, podkreślając zwłaszcza znaczenie badań naukowych prowadzonych w tym zakresie.

Podręcznik *Agrobiznes i biobiznes. Teoria i praktyka* jest publikacją naukową wartą polecenia studentom, naukowcom i praktykom, gdyż porządkuje znane dotychczas pojęcia, jak również wnosi nowe treści z zakresu problematyki ekonomiczno-rolniczej. Napisany jest w przejrzysty sposób, poprawnym i przystępnym językiem.